

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
імені ПАВЛА ТИЧИНИ**

МЕТОДИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Навчальний посібник

Уклад.: І.Г. Гончар

УМАНЬ 2018

УДК 364(075.8)

М 54

Рецензенти:

О.О. Кравченко, доктор педагогічних наук, професор Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

О.І. Рассказова, доктор педагогічних наук, професор Харківської гуманітарно-педагогічної академії

В.Л. Вікторова, доктор педагогічних наук, завідувач кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті Національного університету біоресурсів і природокористування України

*Рекомендовано до друку вченою радою факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
(протокол № 13 від 25 червня 2018 року).*

Методи соціальної роботи : Навчальний посібник / МОН України Уманський держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини; І.Г. Гончар. – Умань : ВПЦ Візаві, 2018. – 117 с.

У навчальному посібнику відображено найбільш актуальні питання методів соціальної роботи. Розкрито систему методичного забезпечення, реалізації теоретичних надбань у практичній діяльності соціальних працівників. Описано інструментарій та особливості соціальної роботи з різними групами клієнтів. Навчальний посібник з курсу укладено відповідно до чинних вимог. Він включає програму курсу, теоретичний матеріал, завдання до практичних занять та самостійної роботи, вимоги до написання індивідуального навчально-дослідного завдання з курсу (ІНДЗ), термінологічний словник та список рекомендованих джерел.

УДК 364(075.8)

ЗМІСТ

<i>Передмова</i>	4
Розділ 1. СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	5
1.1. Опис навчальної дисципліни	5
1.2. Програма навчальної дисципліни	8
1.3. Структура навчальної дисципліни	10
1.4. Теми практичних занять	11
1.5. Самостійна робота	11
1.6. Навчальний проект (індивідуальне навчально-дослідне завдання)	12
1.7. Розподіл балів, що присвоюються студентам	13
Розділ 2. МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ	14
2.1. Змістовий модуль I. Методи соціальної роботи: теорія, практика, інновації	14
2.1.1. Тема 1. Сутність та зміст методів соціальної роботи	14
2.1.2. Тема 2. Діагностика у соціальній роботі	21
2.1.3. Тема 3. Методи соціальної роботи на різних рівнях	31
2.1.4. Тема 4. Актуальні методи соціальної роботи	39
2.2. Змістовий модуль II. Міждисциплінарні методи у соціальній роботі	49
2.2.1. Тема 5. Організаційні методи соціальної роботи	49
2.2.2. Тема 6. Соціологічні методи соціальної роботи	57
2.2.3. Тема 7. Педагогічні методи у соціальній роботі	67
2.2.4. Тема 8. Соціально-економічні методи у соціальній роботі	73
2.2.5. Тема 9. Психологічні методи соціальної роботи	81
Розділ 4. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ	93
Розділ 5. ПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПОВТОРЕННЯ КУРСУ	98
Термінологічний словник	99
Список використаних джерел	110

ПЕРЕДМОВА

Соціальна робота – відносно новий вид професійної діяльності, відповідно, нова галузь наукового знання і новий напрям в підготовці фахівців. Сучасний фахівець соціальної роботи – це професіонал, який добре розбирається в питаннях соціальних відносин, в правових гарантіях громадян, тонко вловлює морально-психологічні проблеми життєдіяльності людей і здатний грамотно надати їм відповідну допомогу.

Крім теоретичних знань, соціальна робота вимагає і глибокої технологічної та методичної підготовки, що виражається у володінні різними методами професійної діяльності соціально-психологічного й ситуаційного аналізу, соціально-організаційної діагностики умов життєдіяльності різних груп населення, проведення соціологічних досліджень, прогнозування та виявлення тенденцій розвитку соціальних процесів, оптимального вибору інструментарію, що регулює їх вирішення.

На навчальний курс «Методи соціальної роботи» покладається досягнення його головної мети – формування у майбутніх фахівців знань і вмінь, необхідних для організації соціальної допомоги, проведення профілактичної та реабілітаційної роботи з особами, які перебувають в складних життєвих обставинах, у стані соціальної дезадаптації або зазнають соціального виключення.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Методи соціальної роботи» є розуміння особливостей соціальної роботи в сучасних умовах; оволодіння теоретичними основами соціальної роботи з різними групами клієнтів; формування практичних навичок та умінь у майбутніх фахівців управлінської та організаторської роботи, комплексного впливу на стан і поведінку різних груп населення та окремих громадян в екстремальних та конфліктних ситуаціях; розвиток творчого мислення, вміння аналізувати і оцінювати конфліктні ситуації, грамотно визначати шляхи й способи оптимального вирішення соціальних проблем.

Навчальний посібник з курсу «Методи соціальної роботи» – спроба систематизувати накопичені матеріали з цього напрямку соціальної роботи. У процесі його підготовки вивчені різні джерела, з яких виокремлено основні положення, моделі, теорії, вчення, класифікації, терміни, які мають відношення до методів соціальної роботи, що використовують у своїй професійній діяльності соціальні працівники з різними категоріями клієнтів.

Розділ 1. СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 1301 Соціальне забезпечення	Нормативна
	Спеціальність 6.130102 Соціальна робота	
Модулів – 2		Рік підготовки
Змістових модулів – 2		2-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання		Семестр
Загальна кількість годин – 90		3-й
Тижневих годин для денної форми навчання: 2 аудиторних – 1 самостійної роботи студента – 1	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	Лекції
		18 год.
		Практичні, семінарські
		18 год.
		Лабораторні
		Самостійна робота
		27 год.
		Індивідуальні завдання
		27 год.
Вид контролю		
екзамен		

Програма вивчення навчальної дисципліни «Методи соціальної роботи» складена відповідно до освітньо-професійної

програми підготовки бакалаврів галузь знань 1301 соціальне забезпечення, напрям підготовки 6.130102 «Соціальна робота».

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Методи соціальної роботи» є методи і прийоми соціальної роботи при наданні соціальних послуг, підтримки та соціальної допомоги громадянам, які опинилися у складних життєвих обставинах.

Міждисциплінарні зв'язки: навчальна дисципліна «Методи соціальної роботи» належить до циклу нормативних дисциплін.

Місце дисципліни у структурно-логічній схемі навчального плану: її вивчення ґрунтується на засвоєнні блоку гуманітарних, природничо-наукових дисциплін та дисциплін професійно-практичної підготовки, зокрема: «Загальна психологія», «Загальна соціологія», «Теорія соціальної роботи», «Соціальна молодіжна політика», «Технології соціальної роботи», «Соціальна робота з різними групами клієнтів», «Менеджмент соціальної роботи».

Метою викладання навчальної дисципліни «Методи соціальної роботи» є формування у майбутніх фахівців знань і вмінь, необхідних для організації соціальної допомоги, проведення профілактичної та реабілітаційної роботи з особами, які перебувають в складних життєвих обставинах, у стані соціальної дезадаптації або зазнають соціального виключення.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Методи соціальної роботи» є: формування у майбутніх спеціалістів розуміння особливостей соціальної роботи в сучасних умовах; оволодіння студентами діапазоном знань і вмінь щодо сутності, специфіки, форм, методів роботи з різними соціальними категоріями; формування у студентів системи знань про методи діяльності фахівця з соціальної роботи в організаціях, що надають соціальну допомогу та підтримку населенню; оволодіння теоретичними основами та формування практичних навичок і умінь у майбутніх фахівців управлінської та організаційної роботи, вміння грамотно визначати шляхи й способи оптимального вирішення соціальних проблем.

У результаті вивчення дисципліни студент повинен:

знати:

- найбільш поширені класифікації методів та форм соціальної роботи;
- етапи соціальної роботи та специфіку діяльності соціальних працівників на кожній фазі втручання;

- алгоритм аналізу оцінки нестандартних ситуацій;
- шляхи і способи оптимального вирішення соціальних проблем;
- основи індивідуальної, групової роботи та роботи у громаді.
- методи роботи з різними категоріями клієнтів;
- особливості діагностики і соціальної допомоги;

вміти:

- застосовувати на практиці отримані знання;
- визначати об'єкт соціальної роботи за ознаками соціального неблагополуччя;
- налагоджувати контакти і збирати необхідну для роботи інформацію;
- описувати соціальний статус й формулювати соціальний діагноз;
- встановлювати причини соціальної дезадаптації;
- аналізувати соціальні процеси;
- будувати індивідуальні програми соціальної корекції та реабілітації.

1.2. Програма навчальної дисципліни

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

Змістовий модуль I. Методи соціальної роботи: теорія, практика, інновації.

Змістовий модуль II. Міждисциплінарні методи у соціальній роботі.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I

МЕТОДИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ: ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА, ІННОВАЦІЇ

Тема 1. Сутність та зміст методів соціальної роботи

Соціальна робота як професійна діяльність. Виникнення та розвиток соціальної роботи. Мета та роль соціальної роботи. Основні підходи до визначення поняття «метод», «методи соціальної роботи». Взаємозв'язок методів та технологій соціальної роботи. Класифікація методів соціальної роботи. Групи методів соціальної роботи.

Тема 2. Діагностика у соціальній роботі

Діагностика у соціальній роботі. Мета, об'єкт та предмет діагностики. Завдання соціальної діагностики. Етапи діагностики. Класифікація методів соціальної діагностики. Критерії достовірності отриманих результатів. Структура й рівні діагностики. Діагностичні методи у соціальній роботі.

Тема 3. Методи соціальної роботи на різних рівнях

Особливості соціальної роботи в громаді. Рівні соціальної роботи з громадою. Зміст соціальної роботи з громадою. Індивідуальні методи соціальної роботи. Складові індивідуальної соціальної роботи. Характерні ознаки методів індивідуальної роботи. Групова соціальна робота. Різновиди груп у соціальній роботі. Теоретичні напрями групової роботи. Стадії та цілі терапевтичного процесу.

Тема 4. Актуальні методи соціальної роботи

Телефонне консультування. Мобільна соціальна робота. Особливості організації мобільної соціальної роботи. Ведення випадку. Етапи ведення випадку. Оцінка потреб клієнта. Структура індивідуального плану. Метод «рівний – рівному». Ознаки рівності. Етапи створення програми за методом «рівний – рівному».

Консультування у соціальній роботі. Основні етапи проведення соціального консультування. Процедури консультування.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ МЕТОДИ У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

Тема 5. Організаційні методи соціальної роботи

Визначення поняття «менеджмент», «управління». Види менеджменту. Методи управління. Регламентуючі, розпорядницькі й дисциплінарні методи. Функції управління. Прогнозування, моделювання та програмування у соціальній роботі. Основні етапи формулювання мети. Етапи вирішення конфліктів і суперечностей. Методи прийняття управлінських рішень.

Тема 6. Соціологічні методи соціальної роботи

Соціологічні методи у роботі соціального працівника. Методи збору інформації. Етапи соціологічних досліджень. Об'єкт та предмет соціологічних досліджень. Класифікація соціологічних досліджень. Методи збору первинної інформації. Ключові методи збору інформації.

Тема 7. Педагогічні методи у соціальній роботі

Сучасні підходи до розуміння поняття «виховання», «соціальне виховання». Зміст і форми виховання. Мотиви виховання. Схема процесу соціального виховання. Об'єкт, предмет та результат виховання. Зміст соціально-виховної роботи. Рівні закладів, організацій, спеціалістів, які вирішують задачі соціального виховання та соціально-педагогічного захисту. Класифікація та загальна характеристика методів виховання.

Тема 8. Соціально-економічні методи у соціальній роботі

Економіка соціальної роботи. Суб'єкти реалізації економічної функції. Соціальний захист, соціальне забезпечення, соціальне страхування, соціальна допомога. Соціально-економічні принципи соціальної роботи. Соціально-економічні методи соціальної роботи.

Тема 9. Психологічні методи соціальної роботи

Суть і зміст психологічних методів у соціальній роботі. Форми психологічного впливу. Психологічна взаємодія соціального працівника й клієнта. Класифікація психологічних теорій та їх роль в системі знань про соціальну роботу. Напрями практичної психології у соціальній роботі. Особливості вирішення психологічних проблем клієнтів. Типи взаємодії соціального працівника з клієнтами. Соціально-психологічний тренінг.

1.3. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
л.		п.	лаб.	інд.	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7
Модуль 1						
3-й семестр						
Змістовий модуль I. Методи соціальної роботи: теорія, практика, інновації						
Тема 1. Сутність та зміст методів соціальної роботи	10	2	2		2	2
Тема 2. Діагностика у соціальній роботі	10	2	2		4	3
Тема 3. Методи соціальної роботи на різних рівнях	10	2	2		3	4
Тема 4. Актуальні методи соціальної роботи	10	2	2		3	3
Разом за змістовим модулем I	40	8	8		12	12
Змістовий модуль II. Міждисциплінарні методи у соціальній роботі						
Тема 5. Організаційні методи соціальної роботи	10	2	2		3	3
Тема 6. Соціологічні методи соціальної роботи	10	2	2		3	3
Тема 7. Педагогічні методи у соціальній роботі	10	2	2		3	3
Тема 8. Соціально-економічні методи у соціальній роботі	10	2	2		3	3
Тема 9. Психологічні методи соціальної роботи	10	2	2		3	3
Разом за змістовим модулем II	50	10	10		15	15
<i>Усього годин</i>	90	18	18		27	27
Модуль 2						
<i>ІНДЗ</i>						
<i>Усього годин</i>	90	18	18		27	27

1.4. Теми практичних занять

№ п/п	Теми занять	К-сть годин
3-й семестр		
1.	Сутність та зміст методів соціальної роботи	2
2.	Діагностика у соціальній роботі	2
3.	Методи соціальної роботи на різних рівнях	2
4.	Актуальні методи соціальної роботи	2
5.	Організаційні методи соціальної роботи	2
6.	Соціологічні методи соціальної роботи	2
7.	Педагогічні методи у соціальній роботі	2
8.	Соціально-економічні методи у соціальній роботі	2
9.	Психологічні методи соціальної роботи	2
	Всього	18

1.5. Самостійна робота

№ п/п	Теми занять	К-сть годин
3-й семестр		
1.	Методи соціальної роботи з малозезпеченими сім'ями	2
2.	Методи соціальної роботи з молоддю	2
3.	Методи соціальної роботи з молодими сім'ями	2
4.	Методи соціальної роботи з неповними сім'ями	2
5.	Методи соціальної роботи з безробітними	2
6.	Методи соціальної роботи з людьми з особливими потребами	2
7.	Методи соціальної роботи з безпритульними	2
8.	Методи соціальної роботи з ВІЛ-інфікованими	2
9.	Методи соціальної роботи з вимушеними переселенцями	2
	Всього	18

1.6. Навчальний проект (індивідуальне навчально-дослідне завдання)

Індивідуальне навчально-дослідне завдання складається з двох частин: теоретична та практична. У теоретичній частині розкривається стан дослідження обраної проблеми, перспективи, досвід; у практичній – методи соціальної роботи, які можуть бути використані при вирішенні конкретного завдання.

1. Добročинні структури як додаткові ресурси для соціальної роботи.
2. Методи соціальної роботи з дітьми вулиці.
3. Методи соціальної роботи з неповними сім'ями.
4. Методи соціальної роботи з молодим подружжям.
5. Методи соціальної роботи з юними матерями щодо попередження відмов від новонароджених дітей.
6. Організація соціальної роботи з молоддю, яка повернулася з місць позбавлення волі.
7. Особливості організації взаємодії соціальних працівників з військовими частинами.
8. Психологічні методи соціальної роботи.
9. Педагогічні методи у роботі соціального працівника.
10. Проблеми соціально-психологічної реабілітації молоді, яка звільняється з місць позбавлення волі.
11. Системний підхід у застосуванні інноваційних форм та методів у роботі з сім'ями, які мають дитину з особливими потребами.
12. Соціальна робота та її головні напрями в галузі протидії та зменшення шкоди від вживання адиктивних речовин.
13. Соціально-психологічний портрет осіб, які схильні до суїцидальної поведінки.
14. Використання соціологічних методів у соціальній роботі.
15. Сутність профілактичної роботи з ВІЛ/СНІДу з різними категоріями населення.
16. Торгівля людьми: феномен глобального характеру.
17. Українські ініціативи, спрямовані на запобігання та протидію торгівлі людьми.

1.7. Розподіл балів, що присвоюються студентам

Методи навчання: лекції; дискусії на визначені теми; інтерактивні методи навчання; розв'язування соціальних ситуацій; підготовка рефератів на задані теми; конспектування та аналіз вітчизняних та міжнародних законодавчих документів.

Методи оцінювання: поточне оцінювання відповідей та виконання завдань на практичному занятті; оцінка за ІНДЗ; підсумковий модульний контроль; оцінка за індивідуальні домашні завдання.

Розподіл балів, що присвоюються студентам

Модуль 1											Модуль 2	Підс.	Сума
											ІНДЗ	контр	
ЗМ I					ЗМ II								
Т	Т	Т	Т	МК	Т	Т	Т	Т	Т	МК			
1	2	3	4		5	6	7	8	9				
5	5	5	5	10	5	5	5	5	5	10	20	15	100
30					35						20	15	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90–100	A	відмінно	зараховано
82–89	B	добре	
74–81	C		
64–73	D	задовільно	
60–63	E		
35–59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0–34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни